

„OD SENJA DO ZVIJEZDA“

- Natječaj: odabrani ulomci -

P. R. Vitezović, (urednici: Z. Blažević, B. Marotti,), Dva stoljeća uplakane Hrvatske = *Plorantis Croatiae saecula duo*, Zagreb: Matica hrvatska, 2019.

Iz posvete grofu Ivanu Ferdinandu Josipu Herbersteinu 8.1.1703. (str. 25-27.)

„Nesumnjivo ćeš se začuditi, presvijetli grofe, što nesretnu sudbinu svoje domovine, oplakanu tužnim jecajem i suzama, *TEBI* posvećujem. (...) Neprestane su ratne okolnosti tako već više stoljeća pustošile Hrvatsku: jer pusta su polja, pusta su naselja i gradovi, pusti su kašteli, puste su utvrde, pusta su svetišta, pošto su njezini seljaci, njezini građani, njezini plemići, njezini velikaši, njezini svećenici i posječeni – da, ubijeni, ili otjerani u vječno ropstvo, ili pak protjerani i prognani. To je čitavu području dalo nadasve tužan izgled, koji ne samo da svagda moraju oplakivati građani, i koji ne samo da je dostojan suosjećanja susjeda, nego štoviše i sućuti kršćanskoga svijeta. Stoga, dok sam tako razmatrao negdašnje nesreće i tolike strašne udarce koje je Hrvatska pretrpjela, ljubav mi je naputila duh da neuglađenim stihovima (...) objavim njezine tužaljke, premda nitko od smrtnika ne može pobrojiti, a još manje primjerenim čuvstvima iskazati sva zla koja je pretrpjela u posljednja dva stoljeća. (...) Štoviše taj dugotrajni odsječak vremena kanim spasiti od nedostojna zaborava.“

INVOKACIJA (1- 13 stih; str. 34-35.)

„Di, quibus est hominum rerumque suprema potestas,
Et nihil occultum: quorum solo omnia nutu
Principium et finem capiunt; sine numine vestro
Nec spirat mortalis homo; quo crimine laesos
Infelix tantas Hörvathia movit in iras,
Quod nec Bellorum nec Pacis tempore digna
Solamen sentire fuit? Date (quaeso) benigni
Postremos saltem posse enumerare dolores,
Quos lacrymae lenire solent; toleratius inde
Aerumnas ventura suas ut perferat aetas:
Aut forsan vestro felicius illa favore,
Quanto maiorum fuerit servata labore?
Prospiciat sic docta. Iuvat meminisse malorum.“

„Bozi čijoj su vlasti podložni ljudi i stvari,
Ništa skriveno vam nije i samo na zapovijed vašu
Ima početak i konac; bez vašega miga božanskog
Ne može disati smrtnik; koji vas uvrijedi zločin,
Nesretna Hrvatska čime li srdžbu izazva vašu
Da joj ne date ćutjeti niti u ratu ni miru
Dostojnu utjehu neku? Dajte, dobrostivi, (molim)
Barem da izbroji ona jade što zadnji ju snađu.
Tako će blažiti suze da bi strpljivije potom
Ona izdržati znala nevolje budućeg doba.
I' bi zbog sklonosti vaše sretnijom postati mogla
Kad ju tolikim trudom nekoć spasiše pređi?
Znajuć sve, neka se nada. Korisno sjećat se zala.“

240 – 263 stih; str. 48-49.

„(...) Vix Sirmia rura
Deplanxi et plebem, parva in regione colonam:
En Muhaćinus ager (de muscis nomen adeptus
Omine non fausto) totum proclamat ad orbem
Infandam caedem populi procerumque suorum,
Regis et interitum; qui cleri hortamine motus
Sancitam pacem cum Turco Principe rumpens,
Disparibus sociis turbatoque ordine adorsus
Certamen fatale fuit; sed sobrius hostis,
Atque sui parens dictis sine lite strategi,
Praevaluit victor! Tanto truculentior ausu,
Quanto supplicior quando pro pace rogabat.
Pannonii Hyrvatique Duces, primique Dynastae,
Praelati, magnique viri cum milite forti
Confusi Dacis misere sternuntur in arvis:
Ut captos inter, gladiique furore peremptos,
Millia bis centum numerem: Rexque ipse fugaci
Praecipitatus equo, limoso Karas in amne,
Cum vita in patriam conceptum extinxit amorem:
Atque hinc Ungaricis et prima et summa ruina
Invaluit terris, et pars amissa coronae.“

„Jedva oplakah Srijem i žitelje malog tog kraja,
Kadli Mohačko polje (što ime po muhama dobi
Kao nesretni znamen) čitavu objavi svijetu
Pokolj neizreciv naroda svoga i plemstva,
Kao i zator kralja, koji na nagovor klera
Razvrgnu mir koji bješe sklopljen s turskim sultanom.
Saveznici bez sloge i vojničke trupe bez reda
Presude ovu bitku i dušman trezveniji mnogo,
Čiji vojskovođe nalog bez ikakve slušaju kavge,
Pobjednik posta! Jezivijim pothvat čini se više
Kad se poniznije potom prosi za sklapanje mira.
Vođe Hrvata i Ugra, prvaci svi i vladari.
Svećenici, plemići, kao i hrabri vojnici
Zajedno satrti bijedno leže na dačkome polju:
Dvjesto tisuća tako izbrojih ja zarobljenika
Kao i smaknutih mačem: kralj pak zbačen je s konja
Koji je bježao, te u blatnoj karašičkoj rijeci
Izgubi život i ljubav što gojaše prema domaji.
To je prvi i glavni bio za ugarske zemlje
Izvor propasti kao i razlog što izgubi krunu.“

781 – 804 stih, str. 80-81.

„Tunc post lustra duo redeunt infausta Sigeto
Fata meo, totum Turcorum Rex Orientem
Unius exitio trahit arcis. Ut hacce subacta
Pannonios posthac decurrat tutius agros,
Hinc Styrae, illic Australes et Morvanas
Depraedetur opes, villas populetur et arces.
Nil moror; expedio Banum cum pube fideli,
Qui, si forte cadant turre cum moenibus arci,
Martia Threiciis opponat pectora telis.
Tantum sustinuit vim Prorex strenuus isthic,
Quanta Europae vix non succumberet orbis:
Corruerantque prius turre et moenia circum
Quam defensoris virtus. Tandem undique saevis
Arctatus flammis, funesta egressus ab arce
Praeclarum fecit generosus miles agonem,
Neve locum aut laudis quid vivus cederet hosti.
Intravit vacuum sic Thrax inglorius arcem,
Militiae atque Ducum praemulta caede solutam.
Praesidii pars magna mei sublata Sigethi est;
Sed tutanda suis fuerat sic Patria natis,
Sic arae atque foci: tali signanda liquore
In Superos, Regemque fides, amor inque propinquos
Rite fuit: postquam naturae debita mors est:
Felix, pro Patriae mors consecrata salute.“

1321 – 1390 stih, str. 112-117.

„Non ausus contra Senam procedere Passa,
Ad Kolapim vertit, Sissanamque impetit arcem
Ante lacessitam. Quam lata est Savia tellus
Ad Kolapim flumen, quam longa ad rura Turonis,
Nil nisi Threiciae video tentoria gentis.
O miseram, quam omni fiducia parte reliquit!
Arx quassata feris noctuque diuque balistis
Assultu crebro petitur, iam diruta magna
Parte sui, extremum tamen expertura paricium,
Non cessura hosti, vel in uno milite spirans.
(...)

Vix mea tam celebrem vulgarat fama triumphum,
Dum mihi moesta novos declamat praefica luctus.
In rabiem versus Murat hac ex clade suorum,
Nec minus ob, nati lugentem fata, sororem:
Cum valido Exarchum Bellonae robore mittit,
Turcorum damna ulturum, mortemque Sinanis.
Et iam Kupçinnae pagos pars una tenebat,
Quam Petrus Erdoedus magna cum strage repellit.
Centum sed pedites Sissana non procul arce,
Egregios iuvenes Turcus mihi sustulit ensis.
Obsidet at maior Sissanam exercitus oram:
Utque oppugnatam, defensam fortiter, arcem
Tandem vi magna capit: omnes ense trucidat
Et iacit in Kolapim, pretiosam piscibus escam.“

„Nakon petoljeća dvaju Siget moj zadesi sudba
Nesretna, turski tad sultan čitav povede Istok
Utvrdi zatrti jednu, kako bi mogao potom,
Siguran, posve se mirno kretati panonskim krajem,
Ovdje grabeći štajerska, ondje austrijska blaga,
Kao i moravske usto robeći tvrđe i sela.
Bez oklijevanja poslah bana s mladeži vjernom,
Koji će, ako padnu tornji i zidine tvrđe,
Tračkom suprotstaviti koplju svoje junačke grudi.
Takvoj se odupre sili ovaj junački potkralj,
Kakvoj umalo nije podlegla cijela Europa:
Prije se bjehu survale kule i zidine grada
Negoli krepost braniča! Daskora bijesnim odasvud
Okružen ognjem on izlaz sprema iz pogubne tvrđe,
Preslavnu bje bitku taj plemenit vojnik,
Da za života ne prepusti dušmanu mjesto ni počast.
Tračanin sramotno uđe tako u utvrdi praznu,
Prethodno poklavši vođu s čitavom njegovom vojskom.
Makar je važna sigetska utvrda oteta meni,
Tako potomci svoju trebaju braniti domaju,
Ognjišta ko i oltare, svojom zapečatiti krvlju
Vjeru u Boga i kralja, ljubav spram bližnjega svoga.
Kada već svatko po prirodi mora umrijeti, sretnik
Onaj je koji posvetio smrt je spasom domaje.“

„Dalje se protiv Senja paša ne usudi ići,
Nego se vrati na Kupu i napadne sisačku tvrđu,
Koji već kinjaše prije. Posvud po posavskom kraju,
Sve do Kupe i dalje po široku Turovu polju
Posvuda vidim ja samo šatore tračkoga roda.
Jadnu me sa svih strana napusti uzdanje moje!
Kulu danju i noću potresaju topovske kugle,
Napade česte trpi, premda je velikim dijelom
Ruševna, ipak će strašnu iskusiti ona opasnost,
Ali podleći neće dok jedan vojnik bar živi.
(...)

Jedva da glas se tada o pobjedi razglasi mojoj,
Kadli je tužaljke nove narikača počela pjevat.
Murata obuzme srdžba zbog ovog poraza strašnog
Kao i poradi sestre, što udes je žalila sinov:
Stoga rat posla vezira sa snagama moćnim,
Štete da osveti turske, kao i Sinanov usud:
Dio vojske već sada drži kupčinska sela,
Njega uz silne gubitke potjera Erdody Petar.
Ali haramija sto je, blizu sisačke tvrđe,
Divnih mladića, meni turska smaknula sablja.
Sisačku obalu potom opsjela silna je vojska:
Premda je branjena hrabro, napokon zauzmu tvrđu
Strašnom silinom: ljude sve su posjekli mačem,
Bacili potom u Kupu da njima nahrane ribe.“

„Tandem postremo saeculi cum fine secundi
Sperabam finem sortiri posse malorum,
Et rebus fortasse frui cum pace secundis:
Quo magis afflictus damnato Marte, quietem
Caesaris augusta Turcus poscebat ab Aula,
Et demum obtinuit: praefixa Karlović arce
Sirmiacy ruris, qua sit congressus utrinque
Ut conscribantur pacis nova iura. Sed illic,
Me sine, tractatum de me fuit.“

„Tako na samome kraju drugoga stoljeća ovog,
Ja se ponadah da konac mojih će nevolja doći,
Da ću u blagostanju i miru uživati možda,
Jer je Turčin nakon poraza teškog u ratu
Tražio mir, koji najzad i dobi od carskog dvora.
Susret obiju strana u Karlovićevoj tvrđi
Uglavljen bješe, u Srijemu, da bi napisali skupa
Nove odredbe mira. Ali je bez mene ondje
O meni govora bilo.“

Prigodna pjesma Petra Črnkovića (recepција djela, str. 206-207.)

„RITTER Eques maestum renovasti Paule dolorem,
Dum plangis Patriam, deflet et ipsa suos.
His binis saeculis o quantos perdidit illa,
Qui pro se pugnent, pignora chara, Duces.
Ammisos deflens Heroes gaudet, amantes,
Claro set fortes, tot se habuisse viros.
(...)
Naso poeta tibi cedat qui se gemit, et flet:
Esto Vergilius qui memor es Patriae.
Et quia pro Patria scribis tu digna, laboras
Non minus, ipsa tibi proemia debet, Eques.“

„Viteže RITTERU Pavle, što obnovi boli domaje,
Jeca i ona u glas s tobom dok guši te plač.
Vođe kolike, što za nju ratuju, izgubi ona,
Porod predragi svoj, u zadnja stoljeća dva.
Plačuć za svojim junacima, ona se raduje ipak:
Mnogi njen bijaše muž pouzdan, slavan i jak.
(...)
Neka se Nazon, što plače i tuguje, pred tobom skrije:
Budi Vergilije ti, spomen domaji si sved.
Tebi što trudiš se dostojno njezinu pisati povijest,
Sama domaja će dat, viteže, počasti sve.“

**P. R. Vitezović, (prepjevala: Z. Blažević, priredila: V. Moretti),
Pjesničke poslanice, Zagreb: Disput, 2022.**

Iz predgovora:

Pjesničke poslanice vrijedan su dio ostavštine hrvatskoga polihistora, povjesničara i književnika Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.), a predstavljaju svojevrstan autobiografski epistolarno-pjesnički dnevnik toga iznimno plodnog autora. Riječ je o tekstovima iz nekoliko rukopisnih zbirki koje posvjedočuju različita razdoblja Vitezovićeve života, počevši od 1676. pa vjerojatno do 1680., preko godišta 1682. – 1684. i 1701. – 1703., do 1710. – 1712. godine. Iz korpusa od preko 400 epistola ovom zbirkom prepjeva izdvaja se više od stotinjak tekstova koji snažno odražavaju Vitezovićeve životne odluke, preokupacije, brige oko traženja financija za historiografski i književni rad, ali i prijateljstva te književnu i knjižnu razmjenu u kojoj je Vitezović sudjelovao, kao i intelektualno i političko okružje njegova vremena. (...)

1. Prijelomni životni trenutci

1.1. Odabir zvanja - I.9. Gospodinu barunu Wolfgangu Adamu Mordoxu

Pošto sam ujutro rano tvoju napustio kuću,
Nisam ti odsutnom tad pozdrav uputio svoj.
Istoga dana u dvorac Bogenšperk ušao ja sam:
Sad me zadržava tu sklonost umijećima svim.
Kao što savjet mi dade, razmišljam sada o zvanju 5
Kojem bih trebao sav život posvetiti svoj.
Ti si predložio meni miran redovnički život
Gdje bi mi mogao duh služiti Bogu na čast.
Razmišljam i o vojsci jer želim se zvati vojnikom
Zato što slave slast donosi jedino rat. 10
Uzeh ja u obzir i Muzu što njeguje mudrost:
Neće li korisno bit prirodni spoznati svijet?
Imao ja sam na umu i svezu prečistu bračnu,

Kako bih mogao sam vidjeti potomka svog,
Rekoh: poznaje svatko od toga korist i štetu: 15
Jednome sviđa se brak, drugi ga prezire pak.
Meni redovnički život bi postao omiljen vrlo,
Jer bih bez briga svih svjetovnih živio tad.
Divno je čistoga srca služiti višnjemu Bogu:
Tako blaženstvo, znaj, dobiti može na dar. 20
Tad mi se ukaže Mars mačonoša s kacigom ratnom,
Davši mi nalog da put očinski slijedim i ja.
Vrlo je časno steći slavu na bojnome polju,
Ovdje zablistat će moć jednako tijelo i duh.
Laska i Palada meni u pratnji mnoštva mudraca, 25
Tako bi učeni um donio veću mi čast.

Budući da mi slavu jamči bez oružja bitka,
 Rekoh: Paladin ja ipak ću štićenik bit.
 Uskoro pogled mi pade na doista prekrasnu djevu,
 Čiji mi sviđa se lik, njedra i očiju sjaj. 30
 Ona mi bračnu svezu nudi i rađanje djece,
 Kako bih život skroz svjetovni vodio ja.
 Što da odaberem od tog, dvojim smućena uma:
 Kad mi se sviđaju brak, samostan, nauka, rat?
 Ipak u sebi mislim: sve to zajedno nikad
 Biti ne mogu. Pa što odabrat, pitam, od tog? 35
 (...) 65
 Stoga, premda sam doma, u taboru vidim se vojnom:
 Čitavu noć i dan trublje osluškujem zvuk.
 Tako preostaje ljubav za kušanjem nauka mudrih,
 Kako bi uzroke svih stvari mi spoznao um.
 Kada bih zbrojio vrijeme za latinske dano mi pjesme
 Jedva sam četiri se ja godine pisao njih. 70
 Već mi bez latinskog pjesništva četvrta godina teče:
 Slušah ja osjećaj svoj, stoga se oprostih s njim.
 Um koji učiti stane, zaboravi učiti sasvim:
 Duh mi je postao već potpuno kržljiv i trom.
 Usto danas učenjak skromne prihode ima, 75
 Jedva da svagdanji svoj može zaraditi kruh.
 Sklopiti brak sa ženom znači uvećati brige:
 Lijena i glupa će svom suprugu donijeti jad.

Život bez žene i djece ipak nema veselja:
 Dječica naš su plod, žena pak preslatki teg. 80
 (...) 90
 Današnje djevojke više ne cijene porijeklo, ni krepost,
 Kao ni muževan lik – samo da novca si pun.
 Ako i kojoj priroda uskrati obličje lijepo,
 Ako je bogata, znaj, ohola ona će bit. 90
 Otac i majka nisu priskrbili meni bogatstvo:
 Nikad ne promijeni djed stranu dok bio je rat.
 Njima draža je, naime, bila ratnička slava,
 Nego probitak što tu za sebe mogli su steć.
 Blago nestaje, poslije smrti ne koristi nikom, 95
 Ali preslavni glas živjet će zauvijek, znaj.
 (...) 135
 Vidiš na koje je zvanje na koncu pao moj izbor:
 Ipak te molim da ti o tome dadeš svoj sud.
 Ako preporučiš kloštar, ja ću odabrati kloštar,
 Ako preporučiš rat, Marsov ću gojenac bit.
 Ako savjet mi dadeš da učenik budem Minervin,
 Rado na savjet ću tvoj studij upisati ja.
 Čekat ću naputke tvoje koji su silno mi važni
 Dok za Zagreb na put spremam se. Ostaj mi zdrav!

(Bogenšperk, 1676.)

2. Ženama i o ženama

2.1. MLADENAČKA LJUBAV - II. 1. Gospođici Slavi

Djevo plemenita, vitez tebi pozdrave šalje,
 Makar bi drukčije on htio uručiti njih.
 Predugo uživo šutim, a jednako tako i pismom,
 Tome dok čudiš se ti – za mene kazna je to.
 Silna prostranstva na kojima putnik se zatekne rijetki,
 Kriva za tolik su grijeh koji sam skrivio ja.
 Ipak u mojoj duši živa još tvoja je slika,
 Srce grije mi sveđ plamteće ljubavi žar:
 Od tebe dijeli me prostor, od tebe dijeli me vrijeme,
 Ali ljubavi plam ne može zgasiti to.
 Nekoć na gričkom sam brdu uzalud tratio vrijeme
 Učeći kako da vješt govornik postanem ja,
 Premda sad živim u Kranjskoj, zabavljen naukom mnogim,
 Mislim i govorim sveđ: ostat ću zauvijek tvoj.
 Često mi divlja žudnja toliko razdire dušu
 Da bih vlastitu moć želio nadići ja:

Načine tražim da poput Dedala sastavim krila,
 Premda me Dedalov kraj sprečava činiti to.
 Tebe bih, moj živote, oteo hitajuć zrakom,
 Kako bih lakše te sveđ mogao vidjeti ja.
 Doista, ptice su sretne zbog svoje sposobnosti leta,
 Pa ih vjetrić lak diže visoko u zrak.
 Njima zaprekom nisu ni brda ni rijeke ni hridi,
 Njima svaki je put dostupan posve i lak.
 Često žarko želim dobiti obličje ptice,
 Kako bih češće još k tebi ja mogao doć.
 Premda su isprazni posve, snovi mi utjehu nose,
 Jer mi na način je taj vidjeti dano tvoj lik.
 Jao, odoše snovi! Opet te gledati želim:
 Sklopiti vjeđe ću sad, iznova pasti u san:

(?, Kranjska)

VII. 30. Prevedroj gospođi princezi, gospođi Mariji Elizabeti Porfirogeneti, austrijskoj nadvojvotkinji

Prosti, časna princezo, poniznom klijentu (molim)
 Rukom što prostom ti sad napisan daruje stih.
 Bilo bi mnogo doličnije da je ispisan zlatom,
 Il' da je, kako je red, pristojno otisnut bar.
 To je sudbine krivnja koja je maćeha piscu.
 Neka nadoknadi to ponizna naklonost. Bog!

(U Beču, 19. studenoga 1710.)

3. Rodni Seni

3.5. PRIJATELJSTVA SA SENJANIMA

V. 97. Ocu Marinu kapucinu

Jučer navečer kasno tvoje je stiglo mi pismo,
Kojime sreću svu, Marine, želiš mi ti:
Kamo sreće da prošlogodišnje nevolje svrše,
I da ljepši k tom uskoro svane mi dan!
U to, Marine, sumnjam jer kao da odluči usud
Pronaći načine sve da bi me zgazio skroz.
Dobro je poznato tebi koliko mnogo patrona
Moj je zadužio trud, često i težak i dug.
Dobro je poznato tebi koliko sam vlastitu korist
Zanemarivao ja, kreposti težeći sveđ.
Vrlo (vjerujem) dobro znadeš da vlastiti život
Ja sam ugrozio čak poradi dobra za dom.
Sada vidjeti možeš što mi od svega osta,

Sad me napustiše svi, ostao posve sam sam.
Malo mi još pouzdanja u rijetke drugove osta,
Neće ni patron se moj za me založiti htjet.
Sretni su samo oni koji za vlastitu korist
Jedino brinu i svoj pune imovinom dom.
Umjesto kreposti sada iskazuju časti bogatstvu,
Zlatom ćeš postići sve – doista zlatan je vijek!
Neka uživaju drugi časti što od usuda traže,
Meni će (nadam se) nju dati kad napustim svijet.
Ako prepoznaš tamo nekog mi odanog druga,
Pozdrav prenesi mu moj. Zbogom i ostani zdrav!

(U Zagrebu, 29. prosinca 1702.)

V. 96. Gospodinu senjskome biskupu Martinu Brajkoviću

Šaljem ti knjižice ove, premda sa uvezom skromnim,
Kako na Griču sam već mogao izdati njih.
Plod su za domaju, biskupe, napora znatnih,
Kao što svjedoči, gle, njihova uvodna riječ.
Sam ćeš vidjeti kakva je vrijednost ovoga rada:
Dovoljno reći je to – sam ćeš sve ostalo znat.
Jao, koliko je dugo slavenska šutjela zemlja!
Kada sjetim se tog tuga mi razdire grud.
Sada moja krepost u njoj ko prognanik živi,

Premda nekoć su svi iznimno voljeli nju.
Da joj srce nije krepko i stamena duša,
Ne bi mogla taj ona podnositi teg.
Zato u teško se doba prepustiti sudbini treba:
Može jedino Bog usudu mijenjati smjer.
Martine, želim da tvoje usrdno usliši molbe,
Ja te pak molim da moj zaštitnik ostaneš. Bog!

(Iz moga muzeja, 27. prosinca 1702.)

4. Drugovanja

III. 23. Plemenitome gospodinu Martinu Verniću, nadstojniku zagrebačke pošte i brdovečke mitnice, Pavao Ritter šalje mnogo pozdrava

Pismom sam tisuću pozdrava mogao poslati tebi
Da me negdašnji moj služio pjesnički dar.
Ali su bezbrojne brige opterećivale mene,
Da ti napišem list mira ne nađoh ni čas.
Ja pak koji bjeħ kadar stihove nizati mnoge,
Imao nisam ni trun mašte da napišem stih.
Martine, pozdrav ti šalju Pucz i biskup i rektor,
Pozdravlja tebe naš konvikt s gojencima svim.
Kuhar i Pongrac ti šalju pozdrave, Kočiša oba,
Kao i vratar star dveri što otvara sveđ.
Zidovi, podrumi, sobe, krovište, kuhinja tebi
Pozdrav upućuju svoj, vrata i prozori svi,
Stubište svako i štala i bunar ti pozdrave šalju,

Kao i zahod naš koji je govana pun.
Pozdrav upućuju tebi posude noćne i čaše,
Krigla, pehar i vrč, bačvica, lonac i ćup.
Rektorove ti gaće i prorektor pozdrave šalju,
I binokl što njim služi se podžupan star.
Viteška perika, ali ne i Barovka pozdrav
Tebi šalju svoj, kao i Osman naš tup.
Čak bi ti mačorov rep što na Marsovu strelicu liči
Kada god ugleda psa, pozdrav uputio svoj.
Pozdrave, Martine, mnoge u kratkoj zbijene pjesmi,
Primi i prasni u smijeh. Zbogom i ostani zdrav.

(U Beču, 19. lipnja 1682.)

4.5. Bol i utjeha

VII. 34a. Gospodinu Adamu Bezéredyju, zapovjedniku u Fraknu

Mnogo, Bezéredy, znači mi tvoje pismo iz Frakna,
Svaki tvoj učeni list meni je sladak i drag.
Pisma su dokaz da stari ti nisu ni um niti duša,
Premda tvoj dob svjedoči da si već star.
(...)
Kada bi znao koliko sam, nevin, patio nekoć,
Pravo je čudo što ja uopće ostadoħ živ.

Kakvu mi tugu zada umrće vlastite djece,
Oca i majke k tom, družice bračne uz njih!
Kuća mi izgorje tamo, a ovdje oplijeniše kuću
Lopovi, potom i tat što mi je oteo sve!
Ostadoħ bez imetka, bez rodbine, drugova svojih,
Bogu zahvaljujem tek to što sam ostao živ.
Nekoć su suhim putem u kočiji vozili mene,

Sada prevaljujem ja pješice blatnjavi put. 20
 Prije sam k sebi na ručak pozivao drugove dobre,
 Slugu jedva da sad kadar sam držati ja.
 Kada smio bih tebi nabrajati nesreće razne,
 Deset što godina već stalno mi pritišću vrat,
 Mjesec, čak godinu danu bih o tome pisao tebi, 25
 Jer mi ne prođe ni dan da me ne zadesi jad.
 Da te ne rastužim odveć ovom nesrećom svojom,
 Neću o stanju ti svom više pripovijedat ja.
 Ipak ti kazati moram: ne pridaj mi odviše časti
 Jer je jadniku čast preteško breme i teg. 30
 Onom kog napusti sreća, ne koristi slavna vrlina:
 Sreća prezire nju sama dok predvodi svijet.
 (...)

Štoviše, sam je Velčej u godine ušao zrele: 45
 Želi li život si dug, morat će postati star.
 Više pak svoju sreću ne može naći u Fraknu,
 Njemu je miliji Beč koji obećava slast.
 Tamo, naime, žive brojne djevojke krasne,
 Koje na ljubav i strast lako ćeš navesti moć. 50
 Misli da austrijsko vino čak je od falernskog bolje:
 Staro čak godina sto, ne želi više od njega.
 Sad se ko mladić junači, a kada ga sustigne starost,
 Bacit će koplje i štit, više će voljeti mir.
 (...)
 (U Beču, 26. studenoga 1710.)

5. O knjizi i književnosti

5.1. Kritike tuđeg rada

VII. 16. Bečkome Merкуру povodom nečije pjesme, dana 23. kolovoza

Kakvu ti utjehu nosi, jao, glasniče bečki,
 To što objavljuješ ti groznoga pjesnika stih?
 Nedavno „Dvovodnog“ slučaj, a potom „Sikorskog“ potop
 Svjedoče kako je on nevičan, neuk i glup.
 Kada je pobjedu kralja najavljivao Karla,
 Ko da je anžuski knez zvučala pjesma je ta.

Tko bi mislio da je u pitanju anžuski pjesnik?
 I da od Karla je k tom skraćeno postalo Kar?
 To je neukog pjesnika pjesma žaljenja vrijedna:
 Čak ni Vergilijev dar neće na korist mu bit.

(Beč)

5.2. Knjige kao zalag za budućnost

IV. 16. Istome povodom posvete Ilirskog grbovnika

Još od mladosti rane sveta me potiče ljubav
 Da se bavim sved našom politikom ja.
 Među poslima raznim (koje mi namijeni usud)
 Dio života sam svog Muzama dao na dar.
 Prva me mladost što nije uopće znala još za se,
 Nukala stalno da svim Muzama bavim se ja.
 To se događa onom na čiji rođendan spoje
 (Kao meni) put Merkur i Venera svoj.
 Premda je pjesništva cijena vrlo niska jer plaću
 Njemu su oteći svu pravo i liječnička skrb,
 Ipak će pjesnička ruka djelima silnih junaka
 Pravu besmrtnost dat, što je plemenitih znak.
 Neznalice preziru predivno ovo umijeće;
 Dok mu ne proniknu srž, držat će da je to laž.
 Pjesnici kao i drugi pisci iznimno slavni
 Stvarajući književni lik mnogi će oblik mu dat.
 Kada ne pišu doslovno oni otkrivaju tajne;
 Pisat na način taj velik iziskuje dar.
 Silne mudrosti kriju raznovrsne književne forme,
 Ako ne zna im ključ tužan učenjak će bit.
 Drugi pišu povijest u pjesničkom obličju ljupkom –
 Taj mi se književni rod dopada više od svih.
 I ja to polje sam stalno krčio marljivim radom,
 Slažući slavenski sad, potom pak latinski stih.
 Nakon što mi je starost srebrom objelila kose,
 Povijesnu istinu svu htio sam otkriti ja,
 Jer sam shvatio da je prožeta greškama mnogim,
 I da je mnogo od nje nama preoteto k tom.
 To se posebno tiče ilirskog kraljevstva drevnog
 Gdje se slavenski glas slušati može i sad.

Domaćih pisaca malo opisalo povijest je davnu,
 Nisu ni stranci baš dobro prikazali nju.
 Među poslima raznim koje započeh i svrših,
 Kao vitez sam sve grbove skupio ja,
 Koji su bili posvud rasuti, s bojama krivim;
 Znakovlje tuđe uz to mnogi je krasilo grb.
 Sve ih obnovio ja sam i poredak dao im pravi,
 Kako bi svatko tu mogao naći svoj grb.
 (...)
 Zlato ti ne daje vitez siromašan: daje ti spise,
 Kao i grbove te što oplemenjuju duh.
 Što je tko ugledniji ili mudriji, znadem,
 Mnogo manje taj zlata će cijeniti sjaj.
 Mudrac svojim bogatstvom drži pohvalno ime,
 Jer će njemu to na nebo utrti put.
 Ostalo, usudu podložno, dokida najzad umrće:
 Vječnu slavu tek donijet će dobar ti glas.
 Koliko čvrste su tvoje namjere kao i značaj,
 Dobra nekvarljiva sva uvijek pokazat će moć.
 Premda si obilno nadaren krepošću kao i blagom,
 Ti si zavrijedio, znaj, daleko više od tog.
 (...)
 Veliki mužu, primi dobrostivo knjižicu ovu,
 Koju naslovu tvom s pravom posvećujem sad.
 Nemoj je prezreti: premda knjige zaslužuješ veće,
 Ono što kadar bjeh to sam ti pružio, znaj.
 Brani tu knjižicu krhku u velikoj svojoj dobroti,
 Ljubeć joj autora sved. Zbogom i ostani zdrav!

(S.L., S.D.)

5.3. Razmjena i vraćanje knjiga

IV. 24. Prečasnomoću Gabrijelu Hevenessyju, iz isusovačkoga reda, rektoru i novačkom učitelju

Vraćam ti knjigu što s pravom mogu je nazvati rijetkom:

U njoj sam otkrio stvar caru svrhovitu baš.

Molim te, daj mi i treću da do kraja istražim problem.

Čuvaj me u srcu svom. Zbogom i ostani zdrav!

(U Beču, 1. kolovoza 1701.)

6. Borba za preživljavanje

6.1. Književno stvaranje kao izvor prihoda - III. 18. Preuzvišenom

Poslanik koji nedavno s jadranske obale stiže,

Da bi postao on šopronskog sabora član,

Sada s usrdnom molbom u tvoje ulazi dvore,

Kako pred tvoj bi prag molitve spustio on.

Ti ih, veliki kneže, dobrostivo sada usliši,

Nemoj uskratiti ti pomoć i zagovor svoj.

Dok se u Šopronu slavio blagdan Leopolda svetog,

Pjesnički ciklus sam ja caru poklonio svom,

Budući da me na to nukalo mnoštvo plemića,

Kao podanik ja lovor zatražih na dar.

Nakon toga za kralja sam spjevao pohvale vječne

Ugarske kao i tri ilirska kraljevstva k tom.

Pošto se svršio sretno najzad staleški sabor,

Rečeni Šopron grad svet je napustio car.

Otad je milost od cara jedino tražio pjesnik

Koji mu oduvijek bje podanik vjeran i čvrst.

Kada je svanuo nedavno svetoga Josipa blagdan,

Kojega ocem je svedž svojim nazivao Krist,

Nadvojvodi Josipu, sinu rimskoga cara,

Muza helikonskih zbor doveo ja sam na dar.

Shvatit ćeš (jer ti to jasno metafora kazuje ova)

Da je ovaj zbor predivan izveo pjev.

Tada od visosti carske za se zatražih samo

Da mi lanac za vrat s medaljom pokloni on.

Vidio ja sam da tako za slične znakove pažnje

Vjerne sluge zna svoje nagraditi on.

Ali kada me shrvala strašna i okrutna bolest,

Koja mi snage sve oduzme za tili čas,

Nisam mogao svetoga kralja podsjetiti na to,

Niti mu iznova tu molbu uputiti sam.

Stoga, o veliki kneže, ako zadaće takve,

U međuvremenu baš tebi će povjeriti car,

Molim te ponizno da se udostojiš poradi toga

Mene čašću svog sluge obdariti ti,

Kako bih poradi zasluga češće mogao k tebi

Ići u posjetu ja, slaveći vladarski dom.

Ako pak one ne dospiju ravno k tebi u ruke,

Molim te, ipak ti postani zaštitnik moj,

Kako bi, kad se budem božanskom obratio caru,

Sklonijim bio on ako mi pomogneš ti.

Vazalska obveza mene će potom obvezati tako

Da ću dužnik tvoj ostati godina sto.

Zato što tebe će moje zauvijek slaviti Kamene,

Italjski, ilirski kraj znat će za pristašu mog.

Da ti ne bude mrsko postati mojim patronom,

Ja ću upregnuti svu marljivost svoju i trud.

Dok u usrdnoj nadi iščekujem naklonost tvoju,

Tvoj ću zahvalan bit podložnik zauvijek ja.

(U Beču, 25. svibnja 1682.)

VII. 57. gospodinu Ujváryju, registratoru Ugarske kancelarije

Primi ovaj opis konstelacije zvijezda,

Kakve su bile na dan kad si se rodio ti.

Ja sam otkrio tako tajne tvoje sudbine:

Neka otkloni zlo, dade sve dobro ti Bog!

Tebi, Emeriku, neka darak taj priraste srcu

Kojega daje ti drug. Ostani živ mi i zdrav!

(Dana 14. travnja 1711.)

7. Slučaj Lika

V. 33. Gospodinu grofu Bucelliniju, dvorskome kancelaru

Pošto s jadranske obale nisam dobio ništa,

Premda mnoge ja najave primih o tom,

Jednako tako ništa nađeno nije u Čazmi,

Što bi korisno bit moglo za carevu stvar,

Da ne iznevjerim posve očekivanja tvoja,

Šaljem ti bilješke sve što sam ih skupio ja.

(Molim te) da ih u prijepisu dadeš svijetlome caru,

A da izvorni spis za sebe zadržiš ti.

Trud i naklonost vjernog sluge preporučiti caru,

Kako bi svijetli car više ga ljubio još.

Sveudilj ti se brini da ja što sam sposoban silno,

Mogu za carevu stvar mnogo još izdati tog.

Budući da sam ti sluga, Julije, nadam se skromno,

Kako neću tu zauvijek čamiti. Bog!

(Zagreb, 7. kolovoza 1702.)

V. 39. Gospodinu opatu Črnkoviću

Htio bih znati što misliš o mojoj Hrvatskoj plačnoj,
Kakvu bi ocjenu k tom mogao dati joj ti?
Ako prosudiš da je dostojna čitanja ona,
Nju ću objaviti ja ili će spaljena bit.
Ne znam zašto je mene, u doba sklapanja mira,
Silan domoljublja žar nukao spjevati nju.
Htio sam povjesnik biti, ne pisac tugaljivih pjesmi;
Molim da bogovi to promijene. Ostani zdrav!

(U Zagrebu, 25. kolovoza 1702.)

V. 45. Presvijetlome nadvojvodi Karlu

Nedavno ja sam se drznuo poslati poruku kratku,
Veliki kneže, znaj, da bi je vidio ti,
S molbom da me preporučiš milosti svetoga oca,
Da bih si Turanj il pak Liku priskrbio ja.
Nadam se da ćeš izaći ususret molbama mojim,
Da će mi otac tvoj ispunit nadanja sva.
(...)
Nikada nisu bogatstvo, već časne i ugledne stvari
Moj opčinjavale duh sve još od djetinjstva mog.

Drugi postaju moćni poradi truda i sreće,
Ja sam siromašan pak ljubeći jedino čast.
Ti si ipak kadar služi utjehu dati,
Stoga ću bogatim bit ako mi pomogneš ti.
Molim da Svevišnji Tebe obdari djedovskim tronom,
Zauvijek bit ću tvoj štićenik. Ostani zdrav!

(U Zagrebu, 11. rujna 1702.)

8. Iz svakodnevice

8.1 Pjesnik i vino

IV. 1. Gospodinu Baltazaru Patačiću, savjetniku Ugarske dvorske kancelarije

Doktorom što sam postao zahvalan tebi sam ostao;
Al me jučerašnje vino, vjeruj mi, sredilo fino;
Zato što previše pijem, suze od muke sad lijem.
Ako ću gostit se tako, neću preživjeti lako;
Loše se osjećam, stog prestajem pisati. Bog!

(U Beču, 14. siječnja 1701.)

8.2. Primanja i pozivi na ručak

IV. 7. Gospodinu barunu od Ochsensteina

Tebe, Ochsensteine, pozdravlja zauvijek vjeran ti vitez,
Moleći usto da s njim ručaš. I ostani zdrav!

(U Beču, 3. veljače 1701.)

IV. 10. Barunu Ochsensteinu

Ako si boljega zdravlja, Osvalde, to me veseli,
Zato me bolesnog ti (molim te) pohodi sad.
Da bi me tijekom ručka izliječio razgovor s tobom,
Jer u stanu sam živim. I ostaj mi zdrav!

(U Beču, 3. ožujka 1701.)

IV. 37. Gospodinu kanoniku Zenu

Vratih se pogošćen dobro jelima mnogim i vinom:
Pošto sam, prečasn, ja u domu ručao tvom.
Zato ne znam na odlasku jesam li rekao zbogom:
Nisam li, oproštaj daj – ljubav je kriva za to.
Ljubazan i velikodušan bio si ti prema meni:
Zato je vitez tvoj krenuo lagan ko list.
Stoga Parmancu slavnom ovu knjižicu šaljem,
Kome sutra ću još donijeti bilješki par.
Dotle (molim te) s naše strane pozdrave primi.
Ljubi me i dalje ti, druže, i ostani zdrav!

VII. 23. Gospodinu Eliasu Wanyeczyju (tajniku Ugarske dvorske kancelarije)

Kako moram s tobom o nečem govoriti važnom,
Druže, na objed, daj, k sebi pozovi me ti.
Da se ne brineš odveć što ćeš prirediti za me,
Molim te, običnim skroz jelima napuni stol.
Govedine nek bude kuhane, pečenog dobro

Telića daj mi k tom, zelja i slanine s tim.
Škopljene pijevce i divlje ptice ne jedem rado:
Kada ti dođem na prag nemoj ih spremati. Bog!

Ujutro na blagdan sv. Leonarda, Vitez Ritter

8.3. Putovanje u Ritterovo doba

1.10. Istome barunu W. A. Mordoxu

Kada sam nedavno tebi svoje pozdrave slao,
Nadah se da ćeš mi ti vratiti radosnu vijest.
Ali sam umjesto toga jako postao tužan:
Odgovora tvog nije mi došla ni riječ.
Ne znam da li sam kojom tebe povrijedio riječju,
Ili je drugi mi grijeh razlog što ne pišeš ti.
Pisar me uvjeri da si pismo primio moje,
Ali mi nijednu riječ tvoju ne prenese on.
(...)
Stoga iznova pismeno jer to ne mogu glavom,
Dužnu podložnost sad tebi iskazujem ja.
Možda me ovaj poštar ipak usreći više
Ako iz Najhofa drag odgovor donese tvoj.
To što tek ti je sada stigla Sidonije slika,
Za to je, Adame, kriv njegove kočije kvar.
Makar je prekasno stigla, htio bih da ti se sviđi,
Draži od slike te neka je autor ti njen.

9. Domovina

VII. 33. Gospodinu potpukovniku Žigmundu Adamu Domjaniću

Uredno, mužu plemeniti, tvoj sam primio pozdrav,
Kada Wanyeczy tvoj meni je donio list.
Silnu mi utjehu pruži jer sam u svojoj domaji
Omražen bio ja, stoga sam prognan u Beč.
Čuo i vidio ti si da meni napadi grozni
Prijete sa strana svih, rade o glavi mi svi.
Samo zato što, nevin, tražih za sebe pravdu,
Jer sam izgubio sve – to mi je jedini grijeh,
To što sam povijest domaje, a svojim družima hvale
Pisao ja na čast – to mi je jedini grijeh.
(...)
Nisam stekao blago prodajući isprazne riječi:
Kao drugi što sad slavi ih slavensko tlo,
Nego na korist sam htio domaji i družima biti,
Misleći da je od svih blaga mi važniji drug.
Ali varljiva sreća nosi i odnosi blago:
Kao blaga sva vrijedan je iskreni drug.
(...)
Već mi se živjeti gadi u ovo nesretno vrijeme:

23.a. Odgovor Eliasa Wanyeczyja

Tvoj sam primio, Pavle, pozdrav radosna lica,
Pozdrav šaljem ti još veći neg meni si ti.
Dragi gost ćeš mi biti ako zadovolji tebe
Običan ručak kog svak Bečanin stavlja na stol
Stoga, dođi i uzmi brzoga poštanskog konja

Kada dvanaesti put mjedeni otkuca sat.
Sigurno ću te čekati kod kuće.

Elias Wanyeczy, vlastitom rukom.

23b. Odgovor Pavla Rittera

Čekaj me, sigurno dolazim.

Vitez Pavao Ritter, vlastitom rukom

Možda vijest ti još nije o zločinu pristigla strašnom,
Koji se zbio gdje strm diže se glavnički grad.
Jedan poludjeli seljak je ubio suprugu trudnu,
Koja tada bje skoro pri porodu već,
Sjekirom divljački skroz raskolivši njezinu glavu,
Potom oružjem tim ubi i potomka svog.
Kako u kući ne bi ostalo nikoga živog,
Zločinac konopom tad život si oduzme sam.
To je užasan zločin kog neimaština skrivi:
Ubogom neće stić nikada dobro od nje.
Podigla rijeka se Sava se sve do Zagreba grada,
Zato kopnom moj duži još bio je put.
Može li, Adame, kako klijent ti biti na službu,
Što ti se preda u vlast – samo mu naredbu daj,
Pa će moja pisma češće stizati k tebi,
Odgovor podaj mi drag potom. I ostani zdrav!

(Bogenšperk, 1676.)

Vidim da vlada svud metež što zatire red.
Iskazivala nekoć veća ljubav se strancu,
Nego što danas svom bratu iskazuje brat.
Što je uzrokom tome? Gramzivost velika odveć.
Mogu i drukčije reć – pohlepa slijepa i zla.
Slavenske tko je penate ukaljao tolikom ljagom?
Seljak što učeno sad latinski zboriti zna.
Zato se parnice dižu, obrću zakon i pravo:
Ljubav, pobožnost i čast otud su prognane skroz.
Nekada divio svijet se plemenitosti Hrvata,
Koji zbog vjere su svi kretali rado u rat,
Sad je ispravnije mnogo da svadljivcima ih zoveš,
Jer se ovaj rod posve izrodio već.
Ipak ne zazivam zato nikakvo zlo na domaju:
Onome koji je kriv suditi će jedino Bog.
Ovo usput napisah žalosno lijući suze:
Ti o ljepšemu pak piši mi. Ostaj mi zdrav!

(U Beču, 26. studenoga 1710.)

10. Epilog

VII. 51a. Gospodinu potpukovniku Domjaniću

Dva su pisma radost donijela meni i sladost,
Pjesnički složi ih mag koji je silno mi drag.
Zbilja, na prvo ti pismo mi odgovorili nismo:
Bio u poslu sam sav, usto ne bijah ni zdrav:
Prvo sam kašljao jako što starcu se dogodi lako,
Potom na nozi je tvrd žulj mi iskočio grd.
Kada boli te duša, ni ruka ni mozak ne sluša:
Nemaš li u srcu žar, nauk je propala stvar.
Kada je srce tužno mora se pisati ružno:
Da ni ne pišeš ti stoga bi radije svi.
Rijetko tko pomoć pruži onome koji se tuži,
Mnoge čak hvata smijeh kada ga zadesi peh.
Tako zemaljska se kugla okreće jer je okrugla,
Jedan gore je sad, drugome prijeti pak pad.
Ti pak očinsko drevno nasljeđe poštuješ revno,
Svakome ljubav daš, tužne pak tješiti znaš.
Običaja, gle, davnog hrvatskog naroda slavnog:
Sada je grijeha rob, bolje da šuti ko grob.
Onda kad ljubav je mrtva svatko je svađanja žrtva –

Sad je na cijeni to, nekoć pak bijaše zlo. (...)
Premda sudbinu poznam, jalovo sve je što doznam:
Što god činio, znaj, deblji ćeš izvući kraj.
Plačem zbog loše sreće, no to mi pomoći neće:
Prokletnik, druže moj, usud će trpjeti svoj.
Nesretnim možeš me zvati: nijedan drug me ne prati,
Svi me napustiše sad, moj ih ne pogađa jad.
Rođaci, žena i djeca što moja su najveća sreća,
Mene napustiše tad. Ostade samo mi jad!
Neću na ovome moru pronaći utjehu skoru:
Ma što da učinim ja, potonem ravno do dna.
Bezbrojne brige me muče kojima život me tuče,
Ne moram reći ti to – život je preteško zlo.
(...)
Uvijek se nakon kiše uspinje Sunce još više,
Nakon oluje brod okrijepi nebeski svod.
(...)

(U Beču, 28. siječnja 1711.)